

Een bittere pil. Het fenomeen en de aanpak van illegale medicijnenhandel (2018). I. van Leiden, A. Lenders en H. Ferwerda (Bureau Beke, Arnhem). Politiewetenschap 104

Doelstelling

Het verkrijgen van meer zicht op de vitale schakels in de illegale medicijnenhandel, hetgeen kan bijdragen aan pogingen de angel eruit te trekken dan wel de continuïteit van eorganiseerde criminaliteit te frustreren door het criminele systeem zelf te ondermijnen. Het tweede doel was methodiekontwikkeling. Er werd een alternatieve methodiek ontwikkeld (het Organised Crime Lab) om de vitale schakels in de illegale medicijnhandel zichtbaar te maken.

Centrale onderzoeksvraag

Hoe ziet het fenomeen illegale medicijnenhandel eruit, wat zijn de vitale schakels tussen de onder- en bovenwereld en op welke wijze kan deze kennis bijdragen aan het ontmantelen van criminele netwerken en het terugdringen van de effecten van deze vorm van ondermijnende criminaliteit?

Methoden van onderzoek

- Literatuuronderzoek
- Openbronnenonderzoek en media-analyse
- Analyse van 6 opsporingsonderzoeken, waarbij interviews met 10 betrokkenen
- Interviews met 22 (internationale) deskundigen
- Experiment: het Organised Crime Lab: wat en wie zijn er nodig om een organisatie die zich bezighoudt met illegale medicijnenhandel succesvol te laten draaien?

Samenvatting

De geneesmiddelenindustrie is een wereldwijde sterk gereguleerde business. Parallel aan de reguliere medicijnenhandel is de illegale medicijnenhandel ontstaan. Simpelweg omdat het een zeer lucratieve vorm van criminaliteit is. Het is een vorm van ondermijnende criminaliteit omdat het de legale farmaceutische sector, de economie en het vertrouwen in de overheid aantast. Bovendien kan het gebruik van illegaal verhandelde geneesmiddelen gezondheidsrisico's met zich meebrengen.

In Nederland betreft het probleem van de illegale medicijnenhandel zowel de handel in echte, originele geneesmiddelen op de illegale markt als de handel in vervalsingen. Het gaat voornamelijk om het illegaal verhandelen van kant-en-klaar-producten al dan niet zelf geproduceerd. De middelen die nodig zijn om de producten te vervaardigen worden zowel legaal als illegaal verkregen. De wereldwijde farmaceutische industrie vormt een belangrijke schakel tussen de boven- en onderwereld. De geneesmiddelen worden via straathandel of via webshops verhandeld. In dat laatste geval wordt door de aanbieders gesuggereerd dat de producten legaal zijn.

Illegale medicijnenhandel is verweven met drugshandel en andere vormen van criminaliteit. Bepaalde geneesmiddelen zijn vanwege hun werking interessant voor de drugsmarkt als eindproduct (zoals sterke pijnstillers) of als bestanddeel van versnijdingsmiddelen voor harddrugs (zoals paracetamol). Daarnaast kan de apparatuur, die gebruikt wordt om synthetische drugs te produceren, ook geschikt zijn voor het vervaardigen van (vervalste) medicijnen en kunnen de logistieke routes voor drugs benut worden voor geneesmiddelen.

In de aanpak is een scala aan partijen betrokken omdat het om zowel gezondheid als om criminaliteit gaat. Het toezicht op de geneesmiddelenketen is wereldwijd onoverzichtelijk en dat lijkt ook voor Nederland te gelden. Er zijn in Nederland verschillende partijen bij betrokken

die belast zijn met het toezicht, de handhaving en de opsporing. Zo is de Douane een belangrijke schakel in het proces van signalering van misstanden: deze houdt toezicht op de goederenstroom die Nederland binnen. Volgens de onderzoekers beschikt de Douane over voldoende kennis van illegale geneesmiddelen en signaleert met regelmaat verdachte pakketjes. Kijken we binnen de opsporing, dan blijken de Nationale Politie en de FIOD echter weinig kennis te hebben van het fenomeen. De NVWA en Europol lijken volgens de onderzoekers wel over voldoende kennis te beschikken, maar de meeste kennis over geneesmiddelen is geborgd bij de IGJ als onafhankelijk toezichthouder in de gezondheidszorg. Behalve dat de IGJ zelfstandig opsporingsonderzoek kan uitvoeren, fungeert de IGJ als expertisepunt voor opsporingspartners. Rechercheteams weten echter nog niet altijd de weg naar de IGJ te vinden. Hoewel de verschillende opsporingsinstanties hun eigen specialismen en mogelijkheden hebben, wordt er in de opsporingspraktijk nog weinig constructief en structureel samengewerkt. Daarnaast kent de opsporing van illegale medicijnenhandel een hoofdzakelijk reactief karakter. In de praktijk blijkt het lastig om zicht te krijgen op aanvoerlijnen van de geneesmiddelen dan wel de grondstoffen daarvoor. Dit wordt vaak ook niet als doel gesteld; doorgaans beperkt dat zich – mee door de complexiteit - tot het onderuit halen van de illegale handel en het oppakken van de verdachten. Zoals voor opsporingsambtenaren geldt, is de kennis van het fenomeen bij officieren van justitie en rechters nog beperkt aanwezig.

De onderzoekers sluiten af met enkele aanbevelingen: vergroot de kennis en het bewustzijn binnen de strafrechtketen, de farmaceutische industrie, de gezondheidszorg en bij de burgers; zorg voor een structurele en constructieve samenwerking; en focus in de aanpak op de vitale schakels.